

quod aliud lumen superinfundi: quia ad hoc verum intelligendum sufficit recipiens speciem intelligibilem, & faciens speciem esse intelligibilem in actu: & utrumque est per virtutem naturalem ipsius animæ rationalis; nisi forte dicatur, quod intellectus agens insufficientis est ad hoc, & ita natura humana aliis imperfectior esset, quæ non sibi sufficeret in naturalibus operationibus. Et ideo dicendum est, quod hæc vera, sine omni lumine gratiæ superaddito, per lumen naturale intellectus agentis cognosci possunt.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Deus operatur in natura, & continet virtutem naturalem; ita etiam operatur in intellectu, & continet virtutem intellectivam: unde sicut nullum opus naturale est nisi in Deo sicut in continente, nec ambulatio, nec aliquid huiusmodi; ita etiam nec cognitio veritatis est nisi in Spiritu Sancto, qui in intellectu operatur, & ipsum conservat.

Ad secundum dicendum, quod sicut ibidem in Glossa exponitur, pro tanto dicitur eis Deus revelasse, quia naturalem rationem eis dedit, & creaturas condidit, in quibus majestas Creatoris cognosci poterat, & non per aliquod lumen gratiæ naturali lumini superadditum.

Ad tertium dicendum, quod sicut dicit Augustinus. I. de Doctrina christi in prologo, ille qui docet, similis est ei qui movet digitum ad aliquid ostendendum: unde sicut homo potest exterius movere digitum, ut aliquid ostendat, non autem potest conferre virtutem visivam; per quam ille qui docetur, doctrinam visibilem advertat; ita etiam potest homo exterius verba proferre, quæ sunt signa veritatis, non tamen veri intelligendi virtutem præbere, quæ à solo Deo est. Pro tanto ergo dicitur ipse solus Deus docere, quia vim intelligendi in nobis continet, & causat; non ex hoc quod in qualibet cognitione veritatis novum lumen gratiæ superinfundat. Qualiter autem diversimode Deus, Angeli, & homo docere dicuntur, dictum est supra dist. ix.

Ad quartum dicendum, quod ipsam lumen intellectus agentis est quædam irradiatio primæ lucis, secundum quod Dionysius iv. cap. de divin. Nom. dicit; quod omnes bonitates in creaturis participatæ, sunt quidam radii divini bonitatis: & ideo non oportet quod huic irradiationi aliud lumen superaddatur in his quæ naturali rationi sunt subdita.

Ad quintum dicendum, quod ipse Deus est causa cujuslibet nostræ cognitionis. Non tamen oportet quod hoc fiat per influxum alicujus gratiæ, sed per

influxum naturalis luminis, quod quidem lumen ab ipso est.

EXPOSITIO TEXTUS.

UT sine hac credant hominem posse facere omnia Dei mandata. Intelligebant, ut simpliciter impleri possint, secundum quod sunt efficacia ad vitam æternam promerendam.

Ad hoc tamen juvante nos per suam legem atque doctrinam, ut discamus quæ facere, & quæ sperare debeamus. Ex hoc patet quod Pelagius ponebat eorum quæ in lege sunt, aut quæ ad fidem pertinent, cognitionem à nobis habere non posse per naturalem virtutem rationis; & in hoc recte sentiebat.

Recte à mortalibus vivi non potest. Ut intelligatur rectitudo quæ est necessaria ad opus meritorium. Nec tamen sequitur, si hoc non potest homo sine gratia, quod non possit cavere transgressionem futuram, sicut Pelagius videbatur arguere, ex uno aliud volens concludere.

Id enim contra Manichæos dixit. Videtur quod hæc responsio nihil valet: quia dictum Augustini etsi obviat positioni istorum, nihilominus potest confirmare positionem quam Pelagius astruere videbatur: & videtur quod obviat per rationem eandem. Sed dicendum, quod non sequitur: quia opinio Manichæi erat determinata ad unum faciendum: quod si esset, ab ea ratio culpæ, & laudis, & vituperii auferretur, sicut ab illis quæ agunt per necessitatem naturæ. Sed quod fides catholica ponit, hominem non posse se à peccato liberare, quod incurrit vel per actum proprium, vel per originem vitiatam, non est ex determinatione voluntatis ad unum, sed ex ejus insufficientia ad per se acquirendum illud sine quo à peccato liberari non potest, nec divina mandata implere perfecte, (2) scilicet gratiam. Unde non eodem modo auctoritas Augustini utrique obviat.

In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem. Sciendum, quod immutatio voluntatis in melius dupliciter potest intelligi. Vel secundum bonitatem civilem; & sic homo per potestatem naturalem quam à Deo accepit, potest voluntatem mutare in melius; sicut in prædicamentis dicitur cap. de contr. quod pravus ad meliores exercitationes deductus, & doctrinas, proficiet ut melior sit. Vel secundum bonitatem gratuitam, ut scilicet acquirat gratiam quam prius non habuit: & hoc non potest ex potestate naturali, sed ex potestate gratiæ, per quam meretur gratiæ augmentum, & consumptionem.

DISTINCTIO XXIX.

Utrum homo ante peccatum egerit gratia operante, & cooperante; & quod operante, & cooperante gratia egerit; sed operante non egerit secundum omnem modum quo ipsa operatur.

Post hæc considerandum est, utrum homo ante peccatum egerit gratia operante, & cooperante. Ad quod breviter dicimus, quod non cooperante tantum, sed etiam operante gratia indigebat, non quidem secundum omnem operandi modum operantis gratiæ: operatur enim liberando, & præparando voluntatem hominis ad bonum. Egebat itaque homo ea, non ut liberaret voluntatem suam, quæ peccati serva non fuerat, sed ut præpararet ad volendum efficaciter bonum quod per se non poterat: non enim poterat bonum mereri sine gratia, ut Augustinus in Ench. cap. cv. evidenter tradit. Illam inquit immortalitatem, in qua poterant non mori, natura humana perdidit per liberum arbitrium; hanc vero in qua non poterit mori, acceptura est per gratiam, quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum, quamvis sine

(2) Al. perfecte sine gratia.

gratia. Nec tunc ullum meritum esse potuisset: quia etsi peccatum in solo erat arbitrio constitutum, non tamen justitiæ habendæ, vel retinendæ sufficiebat liberum arbitrium, nisi divinum præberetur adiutorium. Ecce his verbis satis ostenditur quod ante peccatum homo indigebat gratia operante, & cooperante. Non enim habebat quo pedem movere posset sine gratiæ operantis, & cooperantis auxilio; habuit tamen quo poterat stare.

Quod homo ante lapsum virtutes habuerit.

Praterea quæri solet, utrum homo ante lapsum virtutem habuerit. Quibusdam videtur quod non habuit, id ita probare conantibus. Justitiam, inquit, non habuit, quia præceptum Dei contempsit; nec prudentiam, quia sibi non providit, neque temperantiam, quia aliena appetiit; nec fortitudinem, quia pravæ suggestioni cessit. Quibus respondentes dicimus, eum quidem non tunc habuisse has virtutes, quando peccavit; sed ante, & tunc amisisse; quod multis testimoniis Sanctorum comprobatur. (1) Ait enim Augustinus in quadam homilia, Adam perditam charitatem malus inventus est. Item: Princeps vitiorum, dum vicit Adam de limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compositum, charitate splendidum, primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliavit, pariterque peremit. De hoc eodem Ambrosius ad Sabinum epist. xxx. ait: Quando Adam solus erat, non est prævaricatus, quia ejus mens Deo adhærebat. Super Psalmum cxviii. ser. iv. quoque dicit, quod homo ante peccatum beatissimus, auram carpebat ætheream. Sed quomodo sine virtute beatissimus erat? Augustinus quoque super Genes. Lib. XI. cap. xlii. dicit, Adam ante peccatum spirituali mente præditum fuisse. Non est ergo dubitandum hominem ante peccatum virtutibus fuisse; sed illis per peccatum spoliatum fuisse.

De ejectione hominis de paradiso.

In illius quoque peccati poenam ejectionis est de paradiso in istum miseriarum locum, sicut in Gen. 111. 22. legitur. Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum: emisit eum Deus de paradiso voluptatis. His verbis insinuari videtur, quod numquam moreretur, si postea de illo sumpsisset ligno.

Quomodo intelligendum sit illud, Ne sumat de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum.

SED quia per peccatum jam mortuum corpus habebat, illa verba ex tali intellectu accipi possunt. Deus modo irati loquens, de homine superbo ait: Videte ne forte mittat manum suam &c. idest, cavete vos, Angeli, ne comedat de ligno vitæ, quo indignus est: de quo si persistisset, comederet, & viveret in æternum; sed modo propter inobedientiam indignus est comedere. Et sicut verbo dixit, ita opere exhibuit. Emisit enim eum Deus de paradiso voluptatis in locum sibi congruum: sicut plerumque malus, cum inter bonos vivere cœperit, si in melius mutari noluerit, de bonorum congregatione pellitur, pondere pravæ consuetudinis pressus.

De flammeo gladio ante paradysum posito.

NE vero posset ad illud accedere, collocavit Deus ante paradysum Cherubin, & flammeum gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ: quod juxta litteram potest hoc modo accipi: quia per ministerium Angelorum ignea custodia illi consuita fuit. Hoc enim per cœlestes potestates in paradiso visibili factum esse credendum est, ut per angelicum ministerium ibi esset quædam ignea custodia; non tamen frustra, sed quia aliquid significat de paradiso spirituali. Cherubin enim interpretatur plenitudo scientiæ, hæc est charitas, quia plenitudo legis est dilectio, Gladius autem flammeus poenæ temporales sunt, quæ versatiles sunt, quoniam tempora volubilia sunt. Illa ergo ad custodiam ligni vitæ ideo posita sunt ante paradysum, quia ad vitam non reditur, nisi per Cherubin, scilicet plenitudinem scientiæ, idest charitatem, & per gladium versatilem, idest tolerantiam passionum temporalium.

An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ.

Potesse autem quæri, utrum de ligno vitæ ante peccatum comederit homo. De hoc Augustinus in Lib. II. cap. xxi. de baptis. parvulorum, sic ait: Recte profecto intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasionem abstinuisse à cibo vetito, atque usi fuisse concessis. His verbis ostenditur quod

(1) Nicolai Ait enim Augustinus in quadam homilia, sive in concione ad catechumenos contra Judæos, Paganos, Arianos, cap. 11. (Tom. VI., Adversarius humani generis, radix malitiæ, scelerum caput, princeps omnium vitiorum, dum illum primum hominem à Deo factum (Adam scilicet patrem omnium nostrum) intueretur, videretque hominem ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circumdatum, immortalitate vestitum, hoc accepisset quod ipse cognoscitur per superbiam amisisse; invidit statim insatiabilis homicida, eoque nostros primos parentes illis donis, ac tantis bonis expoliavit, insuper & peremit. Et mox: Cum tanta bona homini abstulisset, pudicitiam, continentiam, charitatem, eumque turpem ac nudum reddidisset, obstitit suis pannis deridens, eum suo dominio obstrinxit, ac ex illo vinculo omnem illius prolem sibimet obligavit. Turpes enim pannos suscepit Adam, quando à diabolo expoliatus pudicitia, accinctus est impudicitia, amissa temperantia intemperans effectus est, perditam charitatem, malus inventus est. De hoc eodem Ambrosius ad Sabinum epist. xxx. Adam ante peccatum nudus erat; sed nudum se nesciebat, quia erat indutus virtutibus. Et ad eundem epist. xxxi. Quando solus erat Adam &c.

quod de ligno vitæ ante peccatum sumpserint, quibus præceptum erat, ut de omni ligno paradisi comederent, nisi de ligno scientiæ boni & mali.

Quare non sunt facti immortales, si comederunt de ligno vitæ.

Quare ergo perpetua soliditate, & beata immortalitate vestiti non sunt, ut nulla infirmitate, vel ætate in deterius mutarentur? Hanc enim virtutem naturaliter illud lignum habuisse dicitur. Sed forte hoc non conferebat, nisi sæpe de illo sumeretur. Potuit ergo fieri ut de illo sumeret semel, & non sapius, qui per aliquam moram in paradiso fuisse intelligitur, cum Scriptura dicat eum ibi soporatum fuisse, quando costa de latere ejus assumpta est, & inde formata mulier, & animalia ante eum ducta, quibus nomina imposuit.

DIVISIO TEXTUS.

Postquam determinavit de gratia absolute, hic determinat de ea per comparationem ad statum primi hominis in primo statu: & dividitur in partes duas. In prima inquiri, an homo in primo statu gratiam habuerit; in secunda determinat quam poenam pro peccato incurrerit, ibi: *In illius quoque peccati poenam eiectus est de paradiso.* Circa primum duo facit. Primo inquiri, an homo in primo statu gratia egerit; secundo an virtutes gratuitas habuerit, ibi: (1) *Præterea quæri solet utrum homo ante lapsum virtutes habuerit.*

In illius quoque peccati poenam eiectus est de paradiso. Hic determinat poenam quam homo incurrit pro peccato, quo gratiam, & virtutem amisit: & dividitur in duo. Primo determinat poenam; secundo ostendit veritatem ejusdem quæstionis ex prædictis occasionata, ibi: *Potest etiam quæri, utrum de ligno vitæ ante peccatum comederit homo.* Circa primum duo facit. Primo ostendit quod Adam pro peccato & locum deliciarum, & cibum saluberrimum amisit; secundo quomodo impeditus est ab ejus recuperatione, ibi: *Ne vero posset ad illud accedere, collocavit Deus ante paradisum Cherubin.* Circa primum duo facit. Primo ostendit poenam ex verbis Scripturæ; secundo movet (2) quamdam dubitationem ex verbis illis: quam primo movet, ibi: *His verbis insinuari videtur quod nunquam moreretur, si postea de illo ligno sumpisset;* secundo solvit, ibi: *Sed quia per peccatum jam mortuum corpus habebat, illa verba ex tali intellectu accipi possunt.*

Potest autem quæri, utrum de ligno vitæ ante peccatum comederit homo. Hic movet quamdam dubitationem ex prædictis occasionatam, scilicet an homo ante peccatum de ligno vitæ comederit: & primo determinat quod sic; secundo movet iterum dubitationem contra hæc ortam, & determinat eam, ibi: *Quare ergo perpetua soliditate, & beata immortalitate vestiti non sunt.*

QUÆSTIO I.

Hic quinque quæruntur. Primo. An homo in statu innocentie gratia indiguerit.

Secundo. An gratiam habuit.

Tertio. Si habuit, utrum gratia humani generis, si in innocentia perstitisset, fuisset major quam modo sit.

Quarto. Utrum actus humani fuissent efficaciores ad merendum.

Quinto. De poena quæ in littera ponitur hominem (3) propter primam transgressionem consecuta.

(1) Al. Primum. (2) Al. quasdam dubitationes. (3) Al. propria transgressionem consecuta.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod duplex est necessitas. Una absoluta, quæ est ex prioribus causis, ut ex materiali, & formali, ex quibus componuntur res; ut quod omne compositum ex contrariis necesse est corrumpi, & hujusmodi. Alia vero est conditionata ex suppositione finis; ut si terra debeat facere serræ opus, scilicet sectionem, necesse est eam dentes ferreos habere. Hæc autem necessitas est duplex: quædam scilicet sine qua non potest haberi finis intentus, sicut sine cibo non potest haberi conservatio vitæ; quædam vero sine qua non potest aliquis ad finem de facili pertingere, sicut dicitur equus necessarius homini ad peragendum iter: & nomen utilitatis commune est utrique horum necessitatis ultimo positorum; sed nomen indigentie magis se habet ad primum modum eorum: illo enim proprie dicitur indigere sine quo finem consequi non possumus. Secundum hoc dico, quod homo ante peccatum gratia indigebat, quia sine gratia finem vitæ æternæ nullo modo consequi potuisset: ad finem enim non pervenitur nisi per opera proportionata fini; vita autem æterna est finis omnino nature humanæ facultatem excedens: unde etiam intellectum, & desiderium superat: I. Corinth. II. *Oculus non vidit, (1) & auris non audivit, & in cor hominis non ascendit quæ preparavit Deus iis qui diligunt illum.* Ideo oportet quod opera per quæ ad vitam æternam pervenitur, vires nature humanæ excedant: unde in ea homo non potest sine aliquo dono naturalibus addito: & ideo quantumcumque natura humana sit integra, nihilominus homo gratia indiget ad vitam æternam consequendam.

Ad primum ergo dicendum, quod unumquodque bonum Deus acceptat secundum mensuram suæ bonitatis; sed illud simpliciter à Deo acceptari dicitur cui ab ipso preparatur illa gloria qua ipse gloriosus est, scilicet visio ejus per essentiam.

Ad secundum dicendum, quod homo ante peccatum etiam operante gratia egebat. Gratia enim operanti aliquid per se convenit, & aliquid per accidens: per se enim sibi convenit ut hominem justum formaliter faciat, & Deo gratum; sed hoc accidit sibi ut justum ex injusto faciat ex parte subjecti, in quo injustitia invenitur: hoc etiam per se est, sibi conveniens ut ex non justo justum faciat, vel ex non grato gratum, sicut albedinis est ex non albo facere album; sed hoc albedini accidit ut ex nigro album faciat. Similiter etiam gratia cooperantis non est ut solam (2) facilitatem faciat in operando, hoc enim hæc Pelagiana ponebat, sed ut efficaciam, & virtutem quamdam novam operibus hominum præbeat, scilicet merendi vitam æternam.

Ad tertium dicendum, quod non potest esse aliqua creatura quæ ex propriis naturalibus vitam æternam promereri possit, sicut non potest esse aliqua creatura quæ nature divinæ æquetur: nec hoc omnipotentie Dei derogat. Et hoc patet ex his quæ supra dicta sunt.

Ad quartum dicendum, quod carentia divinæ visionis potest intelligi dupliciter. Vel negativè; & sic

In II. Sent. Tom. II. *ascendit &c.* (2) Al. facultatem.

(1) Vulgata: *nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit &c.* (2) Al. facultatem. Ex Edit. P. NICOL. (a) Nec in veteri Glossa, nec in nova occurrit, sed in additamento Lyranæ tantum quod per hominem descendente ab Hierusalem in Hierico, & spoliatum à latronibus, ac vulneratum, intelligitur moraliter peccator à justitiæ statu in peccatum descendens, qui spoliatur à demonibus bonis gratia, & in bonis nature vulneratur.

non est poena; sed defectus nature creatam consequens: nulla enim natura creata ex se sufficiens est ad Dei visionem: & sic fuisset carentia divinæ visionis in homine ante peccatum, si gratiam non habuisset. Alio modo potest sumi privative, ut intelligatur aliqua obnoxietas ad cendum Dei visionem; & sic est poena peccati, & in primo statu non fuisset. Ad quintum dicendum, quod similitudo Dei quæ convenit homini, secundum sua naturalia est alia ab illa qua homo assimilatur Deo per gratiam. Nec est inconveniens ut homo in pluribus Deo assimiletur, eo quod secundum quemlibet gradum bonitatis superadditum nova similitudo in creaturis ad Deum consurgit.

ARTICULUS II.

Utrum homo ante peccatum habuerit gratiam.

I. P. quæst. xcvi. art. I.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod homo ante peccatum gratiam non habuerit. Quicumque enim habet gratiam, potest proficere ad meritum vitæ; eo quod per gratiam mereatur quis augmentum gratiæ, & ejus consummationem. Sed, ut supra Magister dixit xvi. disti. homo in primo statu non habuit unde ad meritum vitæ proficere posset. Ergo gratiam non habuit.

Præterea Major est potestas gratiæ quam nature. Sed quanto peccans est majoris potestatis, tanto gravius est peccatum ejus. Si ergo homo à statu gratiæ cecidisset, cum Angelis ante lapsum gratiam non habuerit, ut multi dicunt, videtur quod peccatum hominis gravius quam peccatum demonis fuisset: quod supra negatum est.

Præterea. Gratia magis convenit cum gloria quam cum natura. Sed gratia tempore in homine gloriam præcedit. Ergo multo fortius natura gratiam; & sic in primo statu gratiam non habuit.

Præterea. Gratia quantum in se est, hominem in Deum promovet. Cum igitur in homine ante statum peccati, nihil esset trahens ipsum inferius, videtur quod si gratiam habuisset, nunquam peccavisset. Peccavit autem igitur gratiam non habuit.

Præterea. Ea quæ homo per primum peccatum amisit, sibi restituta non sunt, sicut impassibilitas, & hujusmodi. Si ergo gratiam in statu innocentie habuisset, eam per peccatum amissam per poenitentiam non recuperasset. Hoc autem falsum est, quia sic totum humanum genus periret. Ergo gratiam in primo statu non habuit.

Sed contra. Nullus spoliatur illis quæ non habet. Sed homo per peccatum fuit vulneratus in naturalibus; & spoliatus gratuitis, ut dicitur in Glossa (a) Lucæ x. Ergo gratiam habuit.

Præterea. Charitas nunquam est informis. In littera autem probatur quod Adam in primo statu charitatem habuit. Ergo & gratiam; sine qua non est charitas.

Respondeo dicendum, quod circa hoc est triplex opinio.

1. Quod homo ante peccatum gratiam non habuit. 2. Quod homo ante peccatum gratiam habuit, sed non in primo statu. 3. Quod homo ante peccatum gratiam habuit, & in primo statu.